

Çağdaş Türk Resim Sanatında Kent Görünümleri: Mustafa Pilevneli Örneği

Urban Landscapes in Contemporary Turkish Painting: The Example of Mustafa Pilevneli

Ömer Oytun ONUR¹

öz

Bu çalışma, kent kavramının tarihsel, kültürel ve toplumsal boyutları üzerine kuramsal bir çerçeve sunarak, Mustafa Pilevneli'nin kent tasvirlerini sanat eserleri üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Kentin yalnızca fiziksel bir yerleşim olmanın ötesinde, belleği, kültürel çeşitliliği ve toplumsal sürekliliği taşıyan bir mekânsal yapı olarak tanımlanabileceği metnin kuramsal bölümünde görülmektedir. Sanatçının kent konusunu eserlerinde istikrarlı bir şekilde konu edindiği tespit edilmiştir. Ayrıca Pilevneli'nin kent görünümü eserlerinin birçoğunu İstanbul özelinde kurguladığı görülmüştür. Araştırma kapsamında Pilevneli'nin dört kent görünümü çalışması betimsel analiz yöntemiyle ele alınmış ve eserlerde gözlemlenen mimari içerikler, renk tercihleri, kullanılan diğer figürler ve kompozisyon düzeni üzerinden çeşitli çıkarımlar yapılmıştır. Kent görünümü eserlerin incelenmesi sonucunda, sanatçının özellikle İstanbul'u tarihsel katmanlarıyla birlikte ele aldığı; kubbe, minare, sur ve kıyı hattı gibi öğeleri sık tekrar ederek kentin süreklilik gösteren yapısına işaret ettiği görülmüştür. Renk kullanımında özellikle mavi, turuncu ve kırmızı tonlarının kullanılmasıyla, İstanbul'un hem coğrafi konumu hem de kültürel atmosferiyle ilişkili imgelerin ön plana çıkarıldığı biçiminde değerlendirilebilir. Kompozisyonlarda yer alan tekneler, kıyı dokusu ve deniz imgeleri ise kentin denizle kurduğu ilişkinin sanatçı tarafından önemli bir bileşen olarak ele alındığını göstermektedir. Resimlerdeki figürlerin çoğunlukla soyutlamaya yakın biçimde yorumlanması, bireysel kimlikten çok kentsel bütünlükle ilişkilendirilen bir anlatım yaklaşımına işaret etmektedir. Bu doğrultuda Pilevneli'nin İstanbul'u yalnızca mimari bir alan olarak değil, tarihsel belleği ve kültürel çeşitliliği temsil eden imgeler bütünü olarak ele aldığı tespit edilmiştir. Araştırma genelinde, sanatçının kente dair yorumlarının belirli dönemsel özelliklerle ve kişisel algı süreçleriyle birleştiği görülmektedir. Sonuç olarak, çalışma Pilevneli'nin kent tasvirlerinin kent-sanat ilişkisinin nasıl şekillenebileceğine dair yorumlayıcı bir okuma zemini sunduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Türk Resmi, İstanbul, Kent İmgesi, Mustafa Pilevneli, Resim Sanatı.

ABSTRACT

This study evaluates Mustafa Pilevneli's representations of the city through his artworks by providing a theoretical framework grounded in the historical, cultural, and social dimensions of the concept of the city. In the theoretical section of the text, the city is defined not merely as a physical settlement but as a spatial structure that carries memory, cultural diversity, and social continuity. It has been determined that the artist consistently addresses the theme of the city in his works. Moreover, it has been observed that many of Pilevneli's cityscapes are constructed specifically with reference to Istanbul. Within the scope of the research, four city-themed works by Pilevneli were examined using the descriptive analysis method, and various interpretations were developed based on the architectural elements, color preferences, accompanying figures, and compositional arrangements observed in the artworks. As a result of this examination, it was found that the artist particularly approaches Istanbul through its historical layers and emphasizes the city's enduring structure by frequently repeating elements such as domes, minarets, city walls, and the coastline. The prominent use of blue, orange, and red tones can be interpreted as highlighting images associated with both the geographical location and the cultural atmosphere of Istanbul. The presence of boats, coastal

¹ Sorumlu Yazar: Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, omeroytunonur@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2416-9535

textures, and maritime imagery in the compositions indicates that the city's relationship with the sea is treated by the artist as a significant component. The figures depicted in the paintings are mostly rendered in a manner close to abstraction, pointing to a narrative approach that prioritizes urban unity over individual identity. In this respect, it has been determined that Pilevneli addresses Istanbul not merely as an architectural space but as a constellation of images representing historical memory and cultural diversity. Overall, the study demonstrates that the artist's interpretations of the city merge certain period-specific characteristics with personal perceptual processes. In conclusion, the research reveals that Pilevneli's city representations offer an interpretive framework for understanding how the relationship between city and art can be articulated.

Keywords: Painting Art, Mustafa Pilevneli, Istanbul, Urban Image, Contemporary Turkish Painting.

GİRİŞ

Kent olgusu, kültürel hafıza, mekânsal kimlik ve modernleşme süreçleri etrafında genişleyen bir araştırma alanı sunmakta; bu nedenle kentin sanat üretimindeki temsilleri hem tarihsel hem de kültürel açıdan önemli ipuçları taşımaktadır. Kentlerin sahip olduğu yoğun kültürel birikim, özellikle İstanbul gibi çok katmanlı bir yapıya sahip şehirlerde, sanatçılar tarafından yeniden kurulan görsel hafıza aracılığıyla daha okunabilir hâle gelmektedir. Mustafa Pilevneli'nin İstanbul'a yönelik yoğun ilgisi, kentin hem tarihsel sürekliliğini hem de sanatçı duyarlılığıyla yeniden yorumlanan estetik değerlerini incelemek açısından verimli bir zemin oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışma, kentin kültürel mirasının çağdaş bir sanatçının üretiminde nasıl yeniden şekillendiğini görünür kılmak ve kent imgelerinin sosyal bilimlerde karşılık bulan "bellek mekânı", "temsil" ve "kültürel süreklilik" gibi kavramlarla ilişkilendirilebilmesine katkı sunması bakımından önem taşımaktadır.

Araştırmada, Pilevneli'nin kent görünümüne yaklaşımının hangi görsel unsurlar üzerinden kurulduğunu, sanatçının kente dair nasıl bir bellek inşa ettiğini ve eserlerdeki mekânsal düzenlemelerin kentsel kimlik bağlamında nasıl değerlendirilebileceğini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Ayrıca İstanbul'un sanatçı için neden merkezî bir konumda yer aldığına ilişkin çıkarımlar geliştirmek ve bu kent imgelerinin çağdaş Türk resmindeki yerini tartışmaya açmak da çalışmanın diğer hedefleri arasındadır. Bu doğrultuda çalışma, Pilevneli'nin eserlerinde kent mekânının yalnızca fiziksel bir çevre olarak değil; aynı zamanda çok katmanlı bir kültürel bütünlük olarak nasıl ele alındığını çözümlemeyi hedefleyen bir problem alanı üzerine kurulmuştur.

Çalışmanın kuramsal çerçevesi, kentsel mekânın yalnızca fiziksel bir gerçeklik değil, toplumsal ilişkiler ve zihinsel süreçler doğrultusunda üretildiğini ileri süren Henri Lefebvre'in mekân kuramı ile kentin algılanabilirliğini oluşturan temel unsurları açıklayan Kevin Lynch'in kent imgesi yaklaşımına dayandırılmıştır (Lefebvre, 2014; Lynch, 2021). Araştırma, nitel yöntem yaklaşımı doğrultusunda tasarlanmış olup, betimsel analiz ve görsel çözümleme tekniklerine dayanmaktadır. Bununla birlikte, eserlerin çözümlenmesinde kompozisyon düzeni, renk kullanımı, figür yerleşimi ve mekânsal kurgu gibi görsel öğelere odaklanan biçimsel (formal) analiz yaklaşımı esas alınmıştır. Bu doğrultuda çalışmada önce kent kavramına ilişkin kuramsal bir zemin oluşturulmuş; ardından sanatçının kent temalı dört eseri kompozisyon düzeni, renk kullanımı, mimari yoğunluk, figür yerleşimi ve atmosferik kurgu gibi ölçütler üzerinden incelenmiştir. Yorumlayıcı analiz sürecinde sanatçının üretim pratiği ve dönemsal yaklaşımları dikkate alınmış; bulgular yazılı ve görsel kaynaklara dayalı arşiv ve doküman incelemesiyle desteklenerek bütüncül bir yapı içerisinde değerlendirilmiştir. Böylece çalışma, sanat eserleri üzerinden kent temsiliinin mekânsal ve algısal boyutlarını birlikte ele alan bir çözümleme yaklaşımı sunmaktadır.

1. Kent Kavramına Genel Bir Bakış

Kent, en sade tanımıyla tarımsal faaliyetlerin dışında kalan üretim biçimlerinin yoğunlaştığı; ekonomik, siyasal ve sosyal yapısı gelişmiş olan büyük yerleşim alanlarını ifade eder (Selim, 2018, s. 3). Ayrıca kent, farklı toplumsal sınıfların bir arada var olduğu, insan eliyle inşa edilmiş mekânlarda

topluluğun kendi kültürel dinamikleri doğrultusunda yaşamını sürdürdüğü bir düzen olarak da açıklanmaktadır (Kutlay, 2011, s. 14). Bu tanımlar, kentin sadece coğrafi bir sınırı olan yerleşim alanı olmadığını; sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin iç içe geçtiği karmaşık bir yaşam alanı olduğunu göstermektedir. Yani kent, hem fiziki bir mekânı hem de insan deneyiminin şekillendiği geniş bir toplumsal sahneyi temsil etmektedir. Kent, yalnızca nesnel özellikleriyle değil, birey tarafından algılanma biçimiyle de anlam kazanmaktadır.

Bu bağlamda, kentsel mekânın bireysel algı üzerinden nasıl anlam kazandığını açıklayan Kevin Lynch'e göre kent imgesi yaklaşımında kentin, çok sayıda amaca hizmet eden ve değişken bir yapıya sahip olan bir alan olduğu ifade edilmiştir. Çeşitli işlevleri bir arada taşır ve gelişimi bireyden bireye değişen hızlarda gerçekleşir. Bütüncül bir uzmanlaşma ve nihai bir bütünlük ne mümkündür ne de tercih edilir. Kent formu, sabit bir yapıdan ziyade, kullanıcıların amaç ve algılarına bağlı olarak değişebilecek bir esneklik taşımaktadır. Dolaşım, geniş alan kullanımları, belirgin odak noktaları, kent formunun anlam kazandığı başlıca işlevlerdendir. Ortak umutlar, estetik tercihleri ve toplumsal algı, bu işlevlerin oluşumunda belirleyici olabilir ve bunun ötesinde, çevrenin görsel açıdan düzenli ve açık biçimde tanımlanmışsa, kentli de kurduğu anlam ve ilişkilerle kente şekil verir (Lynch, 2021, s. 101-102). Bu kapsamda değerlendirmek gerekirse, bu durum, kentsel mekânın yalnızca fiziksel unsurlar üzerinden değil, bireysel algı ve toplumsal dinamikler doğrultusunda sürekli yeniden şekillenen bir yapı olduğu görülmektedir.

Bu durumu daha somut bir düzlemde ele almak gerekirse, bir mekânın toplumsal ilişkiler içindeki anlamı, tarihsel sürekliliği, işlevi ve isimlendirilmesi, onun ne kadar imgelenebilir olduğunu etkiler. Söz konusu etkiler ön kabul olarak benimsenmekte ve bu doğrultuda formun belirleyici rolü ortaya konulmaktadır. Gerçek tasarımda form, anlamı dışlayan değil, onu destekleyen ve güçlendiren bir araç olarak değerlendirilmelidir. Fiziksel öğelerden hareketle kurgulanan kent imgesinin içeriği, beş ana başlık altında toplanabilir: yollar, sınırlar/kenarlar, bölgeler, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri. Söz konusu öğeler, genel kullanım alanına sahip olup çevresel imgelerin farklı türlerinde yinelenen ve genel kullanıma açık temel bileşenler olarak öne çıkar (Lynch, 2021, s. 51-52).

Bu kapsamda mekânın toplumsal hayat içinde nasıl şekillendiğiyle ilgilenen ve tartışmayı kuramsal düzleme taşıyan Lefebvre, bilincin dışında kalan dünya ile doğayla olan etkileşiminin nasıl kurulacağını incelemiştir. Toplumsal mekânın nasıl mümkün olduğu sorusu ise onun düşüncesinin merkezinde yer almıştır. Bu noktada Lefebvre mekânı bütüncül bir bakış açısından değerlendirebileceği bir konuma taşımış ve bu konum toplumsal mekân ve onun üretimi üzerine kuruludur. Dolayısıyla Lefebvre'e göre mekân üretimi, toplumsal bir üretimdir. Her bir toplumsal yapı kendi mekânını üretirken, toplumsal mekân da bu üretim ilişkilerinin bir yansıması hâline gelir (Aktaran Çavdar, 2023, s. 1859).

Bu açıklamalara karşın kentler, uygarlığın şekillendiği alanlar olarak görülürler. “Medeniyet” kavramının kökeninin “Medine” sözcüğü ile ilişkilendirilmesi, kent–medeniyet bağına açıklayıcı niteliktedir. Bir yerleşimi medeni kılan ekonomik refahının yanı sıra kültürel çeşitliliği ve manevi zenginliğidir. Ekonomik açıdan güçlü kentlerde sanat, kültür ve sağlık hizmetlerinin daha görünür hâle gelmesi de bu yapının doğal sonucudur. İstanbul Boğazı'nın ticaret ve kültürel etkileşimdeki belirleyici konumu buna örnektir. Bu nedenle kentin kültürel kimliğinin oluşumunda hem jeopolitik konumu hem de sosyoekonomik ve siyasal süreçler etkilidir (Tutkunkardeş, 2019, s. 1).

Kentin sosyolojik ağırlığı, onu aynı zamanda bir “insanlık arşivi” hâline getirir. Geçmişten bugüne yaşanan toplumsal dönüşümlerin izleri, kentlerin sokaklarında, mimarisinde ve kültürel dokusunda saklıdır. Bu nedenle kent, tarihin canlı bir uzantısı niteliğini taşımaktadır.

2. Kent ve Sanat İlişkisi

İlk çağlardan itibaren şekillenmeye başlayan kentsel düzen, zamanla insan yaşamıyla bütünleşmiş ve sosyal bir yapı hâline gelmiştir. Kent kavramının Rönesans öncesinden günümüze kadar sanatın en sık işlediği konulardan biri hâline gelmesi de bu ilginin sürekliliğini göstermektedir (İmamoğlu, 2023, s. 1). Ayrıca sanatta kent imgesi, kente ait bileşenlerin sanatçının zihninde duygusal, düşünsel ve sezgisel süzgeçlerden geçerek oluşturulan görsel yansımalar olarak açıklanabilir (Kutlay, 2011, s. 15).

Kentin sanatla kesiştiği noktada kentin yalnızca fiziksel bir mekân olmadığı, bireyin deneyimlerini şekillendiren duygusal ve zihinsel bir alan olduğu da söylenebilir. Sanatçılar, kentin ritmini, kaosunu, tarihsel hafızasını, kültürel yapısını ve dönüşümünü kendi bakış açılarıyla yeniden yorumlayarak kent imgesine yeni anlamlar kazandırmışlardır. Bu nedenle kentsel mekân, sanatçının hem dış dünyayla ilişkisini hem de içsel yolculuğunu aktardığı bir sahneye dönüşebilmektedir. Özellikle modern dönemle birlikte kent, sanat üretiminde güçlü bir anlatım dili hâline gelmiş; bireyin çevresiyle kurduğu gerilimler ve uyum arayışları bu alan içerisinde yoğun bir biçimde işlenmiştir.

Yirminci yüzyıl Batı resmine bakıldığında ise kent olgusu sanat akımlarının dönüşümünü belirleyen temel bir kavramsal eksen hâline gelmiştir. Empresyonistler şehir hayatını ışığın değişkenliği, kalabalığın devingenliği ve gündelik ritmin anlık etkileri üzerinden resmederek kenti modern yaşamın simgesine dönüştürmüş, Post-Empresyonistler ise aynı mekânları öznel duyarlılık ve yoğun renk kullanımıyla yeniden ele alarak kentsel görünümü sanatçının iç dünyasına açılan bir ifade alanına taşımıştır. Yüzyılın başlarındaki Fovizm, Ekspresyonizm ve Kübizm gibi sanat akımları kent konusunu biçimsel ve düşünsel açıdan daha da çeşitlendirmiş; Fovizm parlak ve saf renklerle kentsel atmosferi yorumlarken, Ekspresyonist ressamlar savaşın yarattığı travmayı, sınıfsal gerilimleri ve yabancılaşmayı büyük şehrin sıkışık mekânlarında dışavurumcu bir dille işlemiş, Kübistler ise mimari kütleleri geometrik formlara ayırarak kenti çoklu perspektifle yeniden kurmuştur. Aynı dönemde Fütürizm; hız, makineleşme ve endüstriyel dinamizme odaklanarak modern kenti süratin, mekanik gücün ve teknolojik dönüşümün simgesine dönüştürmüştür. I. Dünya Savaşı sonrasında Dadaizm ve Sürrealizm gibi akımlar ise kent temasını hem ideolojik hem de psikolojik düzlemde yeniden değerlendirmiştir. Dada, savaşın yarattığı toplumsal yıkımı, burjuva düzenine yönelik eleştiriyi ve metropoldeki sınıfsal eşitsizlikleri gerçekçi ve sert bir tavırla işlerken, Sürrealistler bilinç dışı imgeleri, rüya atmosferini ve metafizik kurguyu kullanarak kentsel mekânı yabancılaştıran, tekinsiz ve düşsel bir yapıya dönüştürmüştür. 1945 sonrası Amerika merkezli soyut eğilimler, fotogerçekçi yaklaşımlar ve kavramsal–enstalasyon türü üretimlerde ise kenti bu kez küresel kapitalizmin mekânsal örgütlenişi, modern yaşamın hızla değişen yapısı ve kolektif hafızanın katmanlı dokusu çerçevesinde yeniden yorumlamıştır. Böylelikle metropol imgesi hem estetik hem toplumsal hem de düşünsel anlamda modern sanatın süreklilik taşıyan ana temalarından birine dönüşmüştür (Çevik, 2021, s. 19-72).

3. Çağdaş Türk Resim Sanatında Kent Manzaraları (İmgeleri)

Araştırma kapsamında çağdaş Türk resim sanatına bakıldığında ise kent, modernleşme sürecinin yarattığı toplumsal değişimi yansıtan temel bir ifade alanı hâline gelmiştir. 1914 Kuşağı'nın izlenimci yaklaşımı, manzara resimleriyle öne çıkmıştır. Özellikle İstanbul'un kıyı kesimleri ve kentin yeni yaşam ritmi resme taşınmıştır. Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, sanatçı haklarının savunulması ve sanatın özgünlüğe kavuşmasında önemli girişimlerde bulunmuştur. Cemiyet sanatçıları figür, natürmort ve kent manzaralarını daha yapılandırılmış, kübist etkilere açık bir estetikte yorumlamışlardır (Çevik, 2021, s. 76-79). Ayrıca Halk Partisi'nin 1939'lu yıllarda sanatçıları Anadolu Gezileri'ne göndermesiyle ressamlar Anadolu kentlerini, kasabaları, köylüleri kübist bir yaklaşımla resimlemişlerdir. 1940'lardan itibaren "Yeniler" grubu kentin sınıfsal sorunlarını ve göç olgusunun yarattığı gerilimleri, deniz emekçilerini, işçileri ele almıştır (Arısoy ve Altinkurt, 2012, s. 7). 1950'lere kadar varlık gösteren D Grubu'nun temel çıkış noktası ise izlenimci eğilimleri reddederek resimlerde

kompozisyonu kübizmden ve konstrüktivizmden esinlenen sağlam bir inşa ve desen temeline oturtmaktadır (Tansuğ, 2008, s. 179-182). Bu dönem eserlerde daha çok kent yaşamı ve günlük hayat konulu eserler üretilmiştir.

Modernleşme süreciyle birlikte, kentin alt sınıflarında yaşayan bireylerin gündelik yaşam deneyimleri resim sanatında daha belirgin bir yer edinmiştir. 1950'li yıllardan itibaren hızlanan kırdan kente göç ve buna bağlı gelişen plansız kentleşme, yalnızlık, yabancılaşma ve uyum sorunları gibi temaların sanatsal üretilmeye yansımaya zemin hazırlamıştır. Sanayileşmenin biçimlendirdiği kent dokusu, gecekondu ve yeni yerleşim alanları aracılığıyla kimi zaman gerçekçi, kimi zaman eleştirel bir anlatımla ele alınırken; kent yaşamının yoğun ve tüketim odaklı yapısı bireyin içsel dünyasıyla kurduğu bağı zayıflatmıştır. Bu dönüşüm, sanatçının ifade biçimlerini de etkileyerek modernizm, postmodernizm ve küreselleşme bağlamında özellikle büyük kentlerde hissedilen yabancılaşma ve ötekileşme olgularının, çoğunlukla kavramsal sanat yaklaşımlarıyla aktarılmasına yol açmıştır (Arısoy ve Altınkurt, 2012, s. 16, 17). Bu kapsamda ilgili çalışmada, sanatçı Mustafa Pilevneli'nin özellikle İstanbul kent görünümünü resimlerinde birçok kez konu edindiği tespit edilmiştir.

4. Mustafa Pilevneli'nin Sanat Anlayışına Genel Bir Bakış

Mustafa Pilevneli'nin sanatsal gelişim süreci incelendiğinde, sanatçının farklı dönemlerde çeşitli tür ve konulara yöneldiği görülmektedir. Ancak eserlerinde Anadolu'ya ilişkin temaların belirgin bir yer tutması dikkat çekicidir. Bu yönelimin oluşmasında, sanatçının öğrencilik yıllarında önemli ölçüde etkilendiği ve sanat anlayışından çok şey öğrendiğini ifade ettiği Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Eyüboğlu'nun Anadolu kültürünü, halk sanatlarını ve yerel değerleri modern sanat anlayışıyla bütünleştiren yaklaşımı, Pilevneli'nin sanatsal kimliğinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Pilevneli'nin eserlerinde Anadolu coğrafyasının kültürel ve doğal zenginliklerini yansıtan birçok mekân ve tema yer almaktadır. Fenerbahçe, Marmara Adası, Kapalıçarşı, Sultanahmet ve Göreme gibi farklı karakterlere sahip mekânlar, sanatçının kompozisyonlarında sıklıkla karşılaşılan konular arasındadır. Bunun yanı sıra sanatçı, Anadolu'nun tarihsel ve kültürel mirasını yalnızca mekânsal öğeler üzerinden değil, mitolojik unsurlar aracılığıyla da ele almaktadır. Özellikle Kybele (Ana Tanrıça) gibi mitolojik figürleri çağdaş bir yorumla yeniden kurgulayarak geçmiş ile günümüz arasında görsel bir bağ kurmaktadır. Sanatçının üretim pratiği teknik çeşitlilik açısından da oldukça zengindir. Yağlı boya, akrilik, suluboya, gravür, seramik ve vitray gibi farklı tekniklerde eserler üreten Pilevneli, her tekniğin kendine özgü ifade olanaklarını değerlendirmeyi başarmıştır. Özellikle suluboya ve akrilik çalışmalarında saydamlık etkisini ustalıkla kullanarak doğaya ilişkin gözlemlerini soyut ve somut biçimlerin dengeli birlikteliği içerisinde yansıtmaktadır. Bu yaklaşım, sanatçının eserlerine hem şiirsel hem de düşsel bir atmosfer kazandırmaktadır. Pilevneli'nin sanatında doğal dokular, Anadolu'ya özgü motifler, lirik anlatımlar ve canlı renk kullanımı öne çıkan özellikler arasında yer almaktadır. Renk anlayışı içerisinde özellikle mavi tonlarının ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Sanatçının eserlerinde mavi, yalnızca görsel bir tercih değil, aynı zamanda mekâna derinlik kazandıran ve duygusal atmosferi güçlendiren bir anlatım unsuru olarak değerlendirilebilir. "Mavi Yolculuk" ve "Gezi Notları" gibi serilerinde Akdeniz, Ege ve İç Anadolu coğrafyalarına uzanan gözlem ve deneyimlerini resimsel bir dile dönüştüren sanatçı, izleyiciyi farklı kültürel ve coğrafi katmanlar arasında dolaştıran özgün bir görsel anlatım ortaya koymaktadır. Bu yönüyle Pilevneli'nin eserleri, yalnızca belirli mekânların betimlenmesi değil, aynı zamanda Anadolu'nun tarihsel, kültürel ve doğal belleğinin sanatsal bir yorumla yeniden üretilmesi olarak değerlendirilebilir (Turk Art Project, t.y.).

Pilevneli'nin gravür çalışmalarında (Görsel 1, 2), sezgisel ve gizemli bir atmosferin hâkim olduğu hemen fark edilmektedir. Bazı yapıtlarında bu atmosfer yoğun biçimde öne çıkarken, bazı örneklerde ise daha geri planda, tamamlayıcı bir katman olarak varlığını sürdürmektedir. Sanatçının özellikle zengin renk kullanımına yöneldiği dönemlerde balık temaları, denizle ilişkili imgeler ve İstanbul'un

kent hafızasını oluşturan öğeler sıklıkla görülmektedir. Bunun yanı sıra Mustafa Pilevneli, tarihsel mekânlarla kurguladığı kompozisyonlarda kendine özgü insan figürlerini de devreye sokarak eserlerine yorumlayıcı bir boyut eklemiştir (Yavuz, 2022, s.65). Bu bağlamda araştırmada Mustafa Pilevneli'nin kent görünümüleri içeren çok sayıda çeşitli çalışmaları tespit edilmiştir. Özellikle bu çalışmaların çok önemli bir kısmında Pilevneli'nin İstanbul kentini resmettiği görülmüştür. Araştırma dâhilinde sanatçının dört adet çalışması ele alınarak kent görünümüleri bağlamında incelenmeye çalışılmıştır.

5. Mustafa Pilevneli'nin Eserlerinde Kent Görünümleri

Görsel 1: Mustafa Pilevneli, "*Sultanahmet Meydanı-İstanbul*", 1973, Gravür Baskı, 32x49 cm (Aktaran Onur, 2017, s. 69).

Mustafa Pilevneli'nin "*Sultanahmet Meydanı-İstanbul*" başlıklı gravürü (Görsel 1) incelendiğinde, sanatçının kenti tarihsel hafızanın üst üste bindiği bir imge alanı olarak yeniden kurguladığı açıkça anlaşılmaktadır. Eserde neredeyse tek renkli denebilecek yoğun mavi tonlarının kullanımının, kompozisyonun hem ruhunu belirlediği hem de mekânı gerçekliğin ötesine taşıyan düşsel bir atmosferi oluşturduğu söylenebilir. Rengin yoğun kullanımı, İstanbul'un tarihsel çekirdeğini oluşturan bu alanın zamansız bir mekân gibi algılanmasına katkı sağlamaktadır. İlgili görselde Ayasofya'nın merkezî konumu Pilevneli'nin İstanbul'u tanımlarken kültürel sürekliliğe verdiği önemi göstermektedir. Anıtsal yapı Bizans ve Osmanlı dönemlerinin tarihsel katmanlarını temsil eden bir çekim noktası olarak bilinmektedir. Çevresinde konumlanan diğer yapılar, minareler, kubbeler, medrese unsurları ve meydanın simgesel taş anıtları kentin çoklu geçmişlerinin aynı düzlemde bulunduğu bir sahne yaratmaktadır. Bu yaklaşım, kentin tekil bir zamana ait olmadığını, tersine sürekli dönüşerek yaşayan bir organizma olduğunu vurgulayıcı niteliktedir (Onur, 2017, s.69)

Sanatçı, gravür tekniklerinin olanaklarını kullanarak yapılar, ağaçlar, kuşlar ve figürler arasında titreşen bir dokusal yoğunluk kurmuştur. Resmin arka bölümünde görülen deniz yüzeyi, kıyıya yaklaşan tekneler ve mavi tonlar içindeki kubbeler, kompozisyona mekânsal genişlik kazandırırken, izleyicinin kente yukarıdan bakıyormuş hissini güçlendirmektedir.

Resmin dikkat çekici bir diğer özelliği ise insan figürlerinin soyutlamaya yakın biçimlerde ele alınmasıdır. Kompozisyonun alt bölümünde yer alan uzanmış insan figürleri durağanlık ve düşünsel yönelimle ilişkilendirilebilir. Bu figürlerin hareketsiz duruşları, sanki kentin tarihsel alanında hayal kuran bireylerin sessizliğini yansıttığını hissettirmektedir. Bu durum, Pilevneli'nin İstanbul'u yalnızca

maddi bileşenleriyle değil, bireylerin zihinsel dünyasında yer eden imgesel boyutuyla da ele aldığını düşündürür (Onur, 2017, s.69).

Pilevneli'nin ilgili gravürde benimsediği yaklaşım, İstanbul'u tarihsel, kültürel ve mitolojik unsurların iç içe geçtiği bir bütün olarak yorumlanabilir. Kompozisyonda yer alan kuşlar, ağaç dokuları, organik kıvrımlar ve dalgalı yüzeyler kenti yalnızca taş yapıların oluşturmadığını, doğanın da bu mekânsal hafızanın ayrılmaz bir parçası olduğunu hatırlatmaktadır. Böylece sanatçı, kent-doğa ilişkisini de görsel bir metafor hâline getirmiştir. Yapıların çevresine yayılan ritmik çizgiler, kentin nabzını tutan bir hareket duygusu yaratırken, tarihsel anıtlar bu hareket içinde zamana karşı direnen birer bellek taşı olarak vurgulanmıştır.

Renk kullanımında hâkim olan mavi tonları hem suyla hem de gökyüzüyle ilişkili anlamları üzerinden kenti çevreleyen doğal unsurları sembolik biçimde temsil eder. Aynı zamanda Pilevneli'nin İstanbul'a duyduğu kişisel duygusallığı da ima edebilir. Bu bağlamda sanatçı özelinde kent artık yalnızca fiziksel bir gerçeklik değil, duygusal bir deneyim alanı olarak nitelenebilir.

Eserdeki kurgunun bütününe bakıldığında, Pilevneli'nin tarihsel yapıları, çevresel unsurları ve soyut figürleri bir araya getirerek kent belleğini parçalara ayırmadan, aksine bütünlüklü bir görsel hikâye hâline getirdiği gözlemlenmiştir. İstanbul burada hem geçmişin izlerini taşıyan bir kültür deposu hem de sanatçının kişisel algısında yeniden doğan bir imge olarak yansıtılır.

Bu bağlamda sanatçı İstanbul'u yalnızca tarihsel bir kent olmaktan çıkarıp simgesel ve düşsel bir *"kent imgesi"*ne dönüştürür. Pilevneli'nin kent görünümlü resimleri, hem sanat tarihinde mekânın temsili üzerine yapılan tartışmalarla hem de modern kent düşüncesinin hafıza, kimlik ve süreklilik kavramlarıyla doğrudan ilişkilendirilebilir.

Sonuç olarak, "Sultanahmet Meydanı-İstanbul" gravürü, tarihsel katmanları, kültürel imgeleri ve kişisel yorumları tek bir düzlemde buluşturan kapsamlı bir kent tasviridir. Pilevneli, kenti yalnızca geçmişin yeniden üretildiği bir alan olarak değil, insanların düşünsel ve duygusal deneyimleriyle şekillenen çok katmanlı bir yapı olarak yorumlamış; böylece Pilevneli İstanbul'un hem maddi hem imgesel niteliklerini özgün bir sanat diliyle bir araya getirmiştir.

Görsel 2: Mustafa Pilevneli, *"Rumeli Hisarı"*, 1982, Gravür Baskı, 45x63 cm (Aktaran Yılmaz, 2020, s.93).

Mustafa Pilevneli'nin "*Rumeli Hisarı*" başlıklı çalışması (Görsel 2) değerlendirildiğinde, sanatçının tarihsel bir mekânı mimari bir düzenleme alanı olarak resmetmesinin yanı sıra, kentsel hafızanın taşıyıcısı olarak ele aldığı görülmektedir. Eserdeki renk yoğunluğu, katmanlı figür düzeni ve ritmik kompozisyon, Rumeli Hisarı'nın tarihsel niteliğini vurgulamakla birlikte İstanbul'un kültürel sürekliliğini hatırlatan bir kent imgesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda incelendiğinde, kompozisyonun sağ bölümünde yer alan hisar kütlesinin belirgin çizgilerle öne çıkarılması, mekânın tarihsel önemine gönderme yapan bir anlatı dili ögesi olarak okunabilir. Pilevneli'nin yapısal unsurları birebir aktarmak yerine, duyuşsal bir dönüşümden geçirerek yorumlaması, kenti tarihsel bir bellek mekânı olarak resmetme arzusunu yansıtmaktadır. Bu yaklaşım ise mekânı sabit bir mimari varlık olmaktan çıkarıp, değişen tarihsel bir akışın parçası hâline getirmektedir.

Eserin sol tarafında bulunan açık tonlar ile mavi-beyaz renk geçişleri, İstanbul'un denizle kurduğu güçlü bağı vurgular niteliktedir. Dalga hareketlerini çağrıştıran kıvrımlı yüzeyler, doğal dinamikleri ön plana çıkararak mekânsal algıyı genişletmektedir.

Figürlerin yer aldığı alan incelendiğinde ise topluluk hâlindeki grup düzenlemelerinin Rumeli Hisarı'nın kuruluş sürecine veya tarihsel işlevine gönderme yaptığı görülmektedir. Asker görünümü figürlerin yoğun biçimde yerleştirilmesi, tarihsel anlatının sahne benzeri bir kurguyla yeniden oluşturulduğu izlenimi yaratmaktadır. Figürlerin yüz ifadelerinin belirgin olmayışı, bireysel kimlikten uzaklaşarak kitlesel bir algıyı güçlendirmektedir.

Eserdeki renk farklılıkları iki temel kentsel bileşeni, doğa ile tarihsel yapı unsurlarını aynı görsel düzlemde bir araya getirmektedir. Sol bölümdeki soğuk tonların doğaya, sağdaki sıcak renklerin ise tarihsel yoğunluğa gönderme yaptığı görülmektedir. Bu düzenleme, kentin zaman içinde hem doğal hem tarihsel öğelerle şekillenen çok katmanlı yapısına dikkat çekmektedir. Rumeli Hisarı'nın böyle bir kompozisyonla sunulması, İstanbul'un kıyı kültürüyle birleşen askerî mimarisinin kent hafızasında önemli bir yer tuttuğuna bir gönderme olarak algılanabilir.

Ayrıca Hisar'ın askerî unsurlarla resmedilişi (top gibi askerî malzemeler) İstanbul'un fethi ile ilişkilendirilebilir. Bu yaklaşım, sanatçının kent kavramını değişim ve süreklilikle biçimlenen bir kimlik alanı şeklinde değerlendirdiğini göstermektedir.

Görsel 3: Mustafa Pilevneli, "*İstanbul*", Tuval Üzerine Yağlıboya, 50x70 cm (Sanal, 2025).

Mustafa Pilevneli'nin "İstanbul" adlı çalışmasında (Görsel 3), eserdeki yoğun mavi etkisi dikkat çekicidir. Kullanılan mavi yoğunluk İstanbul'un hem coğrafi konumuna hem de tarihsel kimliğine atıfta bulunan atmosferik bir bütünlük yaratmaktadır. Suyun üzerinde dizili teknelerin kıyıya yaklaşan ritmi, şehrin denizle kurduğu organik bağın altını çizen bir unsur olarak gözlemlenmektedir. Kompozisyonun merkezinde yer alan büyük kubbe yapısı muhtemelen Süleymaniye ya da benzeri bir tarihsel yapı çevresindeki küçük kubbelerle birlikte İstanbul'un çoklu dönemlerine gönderme yapan bir mimari çoğulluk sunmaktadır. Sanatçının yapı yoğunluğunu üst üste bindirerek kullandığı teknik, kentin zaman boyunca katmanlanan yüzeylerini temsil etmektedir. Bu üst üste binış, İstanbul'un mimari hafızasını göstermektedir. Eserde yer alan ton geçişleri hem sisli bir atmosfer hem de kentin sürekli değişen ışık karakterini çağrıştıran bir etki yaratmıştır. Özellikle üst kısımdaki aydınlık bölge, yapıları saran parlaklığın etkisiyle mekâna daha yüce, hatta kutsal bir anlam yüklüyor gibidir. Bu durum, Pilevneli'nin kente yalnızca fiziksel bir oluşum olarak değil, aynı zamanda duygusal, düşsel ve metaforik bir alan olarak yaklaştığını düşündürmektedir.

Yapılar arasındaki geçişlerde kullanılan yumuşak çizgiler, kentin karmaşık dokusunu şiirsel bir akış içinde sunan bir anlatı diline dönüşmektedir. Sanatçı kent tasarımını neredeyse panoramik bir bakışla yorumlamıştır. Ayrıca resmin sağ ve sol kısımları bilinçli olarak daha fazla soyutlanmıştır. Bu nedenle kompozisyonun bütününde izleyici kenti hem geçmiş hem şimdi hem de ihtimaller düzleminde algılayabilir. Renk düzeni incelendiğinde, mavinin hâkimiyeti şehrin su ve gökyüzü ile kurduğu bağın altını çizen bir atmosfer üretirken, aralara yerleştirilen sarı ve yeşil tonlar İstanbul'un canlı sosyal dokusuna işaret eden yorumlamalar olarak nitelendirilebilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, İstanbul tasvirinin Pilevneli'nin kent görünümüne yaklaşımını yansıtan önemli bir örnek olduğu görülmektedir. Eserdeki yapı yoğunluğu, renk katmanları ve deniz unsuru kentin çok boyutlu kimliğine dair bir kavrayışı güçlendirmektedir. Sonuç olarak, mimari tekrarların oluşturduğu ritmik düzen, tarihsel sürekliliği ve kültürel çoğulluğu temsil eden bir kent imgesi olarak okunabilir. Sanatçının kenti ele alma yöntemi, İstanbul'un hafıza, kimlik ve süreklilik üzerinden inşa edilen bir kültürel alan olduğunu düşündürmektedir. Bu bağlamda, çalışma kentin farklı dönemlerinin aynı yüzeyde bulunduğu çok katmanlı bir görünümü yansıtmaktadır.

Görsel 4: Mustafa Pilevneli, "*Tarihi Yarımada*", Tuval Üzerine Yağlıboya, 50x70 cm (Sanal, 2025).

Mustafa Pilevneli'nin "*Tarihi Yarımada*" başlıklı eseri (Görsel 4) incelendiğinde, sanatçının İstanbul'u tarih boyunca oluşmuş kültürel katmanların görsel bir birleşimi şeklinde yorumladığı görülmektedir. Mustafa Pilevneli'nin incelenen diğer çalışmalarına istinaden bu resimde, soğuk renk tercihindan ziyade, eseri (yeşil tonlar haricinde) neredeyse tamamen sıcak renklerde oluşturduğu görülmektedir. Eserdeki sıcak renk kullanımı, özellikle kırmızı ve turuncuya yakın tonların geniş yüzeye yayılması, Tarihi Yarımada'nın hem tarihsel yoğunluğunu hem de kent hafızasındaki simgesel yerini güçlendiren bir atmosfer yaratmaktadır. Ayrıca bu renk tercihleri, şehrin farklı dönemlerine uzanan hareketli yaşamının coşkulu bir yansıması olarak da algılanabilir. Kompozisyonun merkezinde yer alan büyük kubbe yapısı, etrafını saran küçük kubbeler ve minarelerle birlikte İstanbul'un tarihsel silüetine gönderme yapmaktadır. Yapıları üst üste bindiren bu yoğunlaşmış düzen, İstanbul'un tarihsel katmanlı yapısını göstermektedir. Arka planda yer alan yoğun turuncu bulutlar ve gökyüzü, kentin gündelik zaman algısından uzaklaşarak daha düşsel, hatta mitolojik bir atmosfer yarattığı şeklinde yorumlanabilir. Resmin alt bölümünde konumlanan tekneler ise kentin denizle kurduğu ilişkinin vazgeçilmez bir parçası olarak görülmektedir. Resimdeki deniz bölümünün yoğunluklu ve hareketli yapısı, Tarihi Yarımada'nın ticaret, ulaşım ve gündelik yaşam akışına işaret eden bir sahne olarak okunabilir. Ayrıca kompozisyon kurgusu bağlamında sanatçının incelenmiş olan Görsel 1, 3, 4 numaralı eserlerinde ortak bir nokta bulunmaktadır. Bu eserlerde cami tasvirleri merkezî bir konumda yer almaktadır. Bu istikrarlı tutumu bakımından sanatçının ilgili resimlerinde yer alan camileri merkezî bir şekilde resmetmesi, kentin önemli tarihî ve dinî merkezlerine verdiği önemi gösterir niteliktedir.

Yapıların arasındaki geçişlerin yumuşak fırça darbeleriyle verilmesi, Pilevneli'nin kentsel yoğunluğu bir bütün olarak algıladığı yönünde yorumlanabilir. Farklı dönemlerin izlerini taşıyan mimari biçimlerin aynı yüzeyde buluşması, kentin tarih boyunca oluşan çok katmanlı yapısını göstermektedir. Bu birleşim, Tarihi Yarımada'nın hem görsel hem kültürel kimliğini belirleyen temel unsurları bir arada sunmaktadır. Ağaç kümeleri, bitkisel dokular ve yapılar arasındaki doğal öğeler kent ile doğa arasındaki ilişkiyi öne çıkaran bir yaklaşımdır. Sanatçının bu doğa unsurlarını yalnızca dekoratif bir öğe olarak değil, kentin kültürel dokusunu tamamlayan bir unsur olarak kullandığı da söylenebilir. Bu bağlamda Tarihi Yarımada, yalnızca arkeolojik veya mimari bir alan değil, doğal çevreyi de içine alan karmaşık bir kentsel organizasyon olarak yorumlanmıştır.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Mustafa Pilevneli'nin eserleri üzerinden yapılan çözümlemeler, İstanbul'un sanatsal temsilinin fiziksel gerçekliğin ötesine geçerek çok katmanlı bir anlam alanı oluşturduğunu göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, kent imgelerinin görsel sanatlar aracılığıyla nasıl bir bellek mekânına dönüştüğünü görünür kılmaktadır. Mevcut literatürde çoğunlukla tarihsel ya da biçimsel analizlerle ele alınan kent temsillerine karşılık, bu araştırma kompozisyon, renk kullanımı ve imgesel kurgu üzerinden bütüncül bir okuma önererek farklı bir değerlendirme çerçevesi sunmaktadır.

Araştırmada, Mustafa Pilevneli'nin İstanbul odaklı kent görünümüleri üzerinden, kentsel mekânın tarihsel, kültürel ve imgesel boyutları incelenmeye çalışılmıştır. İncelenen eserler birlikte ele alındığında, Mustafa Pilevneli'nin İstanbul'a yaklaşımının, kenti yalnızca fiziksel bir mekân olarak değil; tarihsel, kültürel ve düşünsel katmanların iç içe geçtiği dinamik bir yapı olarak kavradığı görülmektedir. "*Sultanahmet Meydanı-İstanbul*" gravüründe tarihsel imgeler ile bireysel yorumların aynı düzlemde buluşturulması, kentin hem maddi hem de imgesel boyutlarını görünür kılarak, Rumeli Hisarı'na odaklanan kompozisyonda doğal çevre ile askerî mimarının birlikte ele alınması, İstanbul'un kıyı kültürüyle şekillenen tarihsel belleğine işaret etmektedir. Hisar'ın askerî unsurlarla birlikte sunulması, fetih anlatısını çağrıştırarak kentin geçmişle kurduğu sürekliliği vurgular niteliktedir. İncelenen "*İstanbul*" isimli eserde yapı yoğunluğu, renk katmanları ve deniz ögesinin belirleyici olduğu düzenlemelerde, mimari tekrarların oluşturduğu ritmik yapı aracılığıyla İstanbul'un

çok katmanlı kimliği pekiştirilmekte; farklı dönemlerin aynı yüzeyde bir araya gelmesi, kenti süreklilik ve dönüşüm ekseninde okunabilir kılmaktadır. “*Tarihi Yarımada*” eserinde İstanbul’un yalnızca mimari ya da arkeolojik bir alan olarak değil, doğal çevreyi de kapsayan karmaşık bir kentsel organizasyon biçiminde ele alınması, sanatçının kent kavrayışını genişleten bir yaklaşım sunmaktadır. Sonuç olarak, bu eserler kentin kimlik ve süreklilik üzerinden inşa edilen çok katmanlı bir kültürel alan olarak yorumlanabileceğini ortaya koymaktadır. Eserlerde, mimari yoğunluk, kubbe ve minare tekrarları, denizle kurulan ilişki ve renk tercihlerinin kentin tarihsel birikimini ve duygusal atmosferini görünür kılan başlıca unsurlar olduğu gözlemlenmiştir.

Pilevneli’nin kent temalı eserlerinde betimleyici bir tavrın ötesine geçerek, İstanbul’u bireysel algı, sezgisel yaklaşım ve düşsel atmosferle yeniden kurduğu tespit edilmiştir. Kompozisyonlarda tarihsel yapıların, doğal öğelerin, gündelik kent yaşamı unsurlarının ve çeşitli düzenlemelerin birlikte kullanılması, kenti hem geçmişe referans veren hem de güncel bir görsel dil içinde yeniden anlamlandıran bir bellek mekânı olarak konumlandırmaktadır. Bu bağlamda sanatçının kent temalı eserlerinin; kimlik, kültürel süreklilik ve kent hafızası tartışmalarına katkı sağlayabilecek nitelikte bir görsel okuma alanı sunduğu ifade edilebilir.

Gelecek Araştırmalar:

Pilevneli’nin kent görünümlü eserleri, aynı dönemde kent konusuna yönelen diğer Türk ressamlarıyla karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Böylece kentsel temsilin dönemsel değişimi daha net görülebilir.

Sanatçının İstanbul dışındaki kentlere dair olası üretimleri veya kent imgesinin farklı coğrafyalardaki yansımaları araştırılarak, Pilevneli’nin kent algısının coğrafyaya göre nasıl farklılaştığı ortaya konabilir.

Etik Standartlara Uyum

1. Çıkar Çatışması

Yazar, kendisinin ve/veya diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığını veya varsa bu çıkar çatışmasının nasıl oluştuğuna ve çözüleceğine ilişkin beyanlar ile yazar katkısı beyan formları makale süreç dosyalarına ıslak imzalı olarak eklenmiştir.

2. Etik Kurul İzni

Bu makalede etik kurul iznine gerek yoktur. Buna ilişkin ıslak imzalı etik kurul kararı gerekmediğine ilişkin onam formu, sistem üzerindeki makale süreci dosyalarına eklenmiştir.

3. Üretken Yapay Zekâ (ÜYZ) Kullanım Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde ChatGPT (OpenAI) adlı yapay zekâ destekli dil modelinden metin düzenleme, dil kontrolü, çeviri önerileri ve akademik ifade geliştirme konularında kısmen yararlanılmıştır. Ancak yapay zekâ tarafından üretilen içerikler yazar tarafından doğrulanmış, gözden geçirilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılarak kullanılmıştır.

4. Finansal Destek

Bulunmamaktadır.

5. Teşekkür

Teşekkür edilecek kişi veya kurum bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA:

- Arisoy, D., & Altinkurt, L. (2012). Türk resminde kent. *Akademik Bakış Dergisi*, 33.
- Çavdar, B. (2023). Mekânın üretimi [Kitap incelemesi: *Mekânın üretimi*, H. Lefebvre]. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 1857–1862.
- Çevik, G. (2021). 20. yüzyıl sonrası resim sanatı tarihinde kent konusunun ele alınışı ve bu konuyla ilgili resimsel yorumlamalar [yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- İmamoğlu, E. (2023). 2000’den günümüze Türk resim sanatında kent imgesi [yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kutlay, B. (2011). Cumhuriyet’ten günümüze Türk resim sanatında kent imgeleri [yüksek lisans tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi* (İ. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eser 1974 yılında yayımlanmıştır)
- Lynch, K. (2021). *Kent imgesi* (İ. Başaran, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser 1960 yılında yayımlanmıştır)
- Onur, Ö. O. (2017). 1950 sonrası çağdaş Türk resminde illüstratif etkiler [yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Selim, S. A. (2018). *Resim sanatında bir imge olarak kent* [yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Tansuğ, S. (2008). *Çağdaş Türk sanatı*. Remzi Kitabevi.
- Tutkunkardeş, N. F. (2019). 1960 sonrası Türk resim sanatında İstanbul kent teması [yüksek lisans tezi]. Beykent Üniversitesi.
- Turk Art Project. (t.y.). *Mustafa Pilevneli (1940–)*. Erişim tarihi: 2 Haziran 2026, <https://www.turkartproject.com/blog/7524/mustafa-pilevneli-1940>
- Yavuz, F. (2022). 1970’li yıllar sürecindeki Türkiye’de baskı sanatlarında figüratif ve soyut imgeler [yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.

Görsel Kaynakça

- Görsel 1: Onur, Ö. O. (2017). 1950 Sonrası Çağdaş Türk Resminde İllüstratif Etkiler [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Görsel 2: Yılmaz, A. (2020). Gravür Baskı Resim Tekniklerinde Çizgi Formları ve Etkileri. *Uluslararası Sanat Tasarım ve Eğitim Dergisi*, 5(2), 83-95.
- Görsel 3: <https://www.istanbulantiksanat.com/en/product/4470315/mustafa-pilevneli-d-1940-istanbul-imzali-tuval-uzerine-yagliboya-50x70-cm>, Erişim Tarihi: 03.12.2025.

Görsel 4: <https://www.dev muzayede.com/urun/3501989/mustafa-pilevneli-1940-tuval-uzerine-yagli-boya-imzali-tarihi-yarimada>, Erişim Tarihi: 03.12.2025.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem:

The fundamental problem of this study is to determine through which visual, historical, and cultural layers Mustafa Pilevneli represents Istanbul in his urban depictions. Accordingly, the research focuses on how the artist constructs the city, which architectural and imagistic elements he centralizes, and through which aesthetic preferences he reinterprets the urban memory.

Research Questions:

Through which architectural, natural, and figurative elements does Mustafa Pilevneli represent Istanbul in his urban depictions?

How do the artist's color choices, compositional arrangements, and spatial constructions offer a reading of urban identity?

Through which shared visual themes do the four examined works make Istanbul's historical continuity and cultural memory visible?

Literature Review:

The literature addressing the concept of the city evaluates it not only as a settlement in which economic activities outside of agriculture intensify, but also as a multilayered social structure that embodies cultural heritage, collective memory, and spatial identity. Studies emphasising the relationship between the city and civilisation demonstrate that Istanbul, due to its historical continuity, geopolitical position, and cultural diversity, constitutes a central example in both the social sciences and art research. Within the literature on painting, the urban image has been examined as a representational field reflecting the rhythm of modern life, industrialisation, migration, class tensions, and individual experiences; throughout the development of Western painting—from Impressionism to Surrealism and abstract tendencies—the city has evolved into both an aesthetic and conceptual problematic. In contemporary Turkish painting, the theme of the city has similarly been interpreted within the contexts of modernisation, identity, migration, and cultural continuity, and Istanbul has become a strong imagistic focus for artists, particularly since the 1914 Generation. However, existing scholarship directly focusing on Mustafa Pilevneli's urban depictions appears limited; the artist has more commonly been discussed within the frameworks of Anatolian civilizations, historical elements, and Seljuk heritage, with his cityscapes receiving only indirect attention. This situation indicates the need for a new study that evaluates Pilevneli's Istanbul-centred urban interpretations through architectural density, layers of colour, and notions of urban memory. In this regard, although the literature provides a robust framework on general urban imagery, it contains a gap that necessitates a detailed and original examination of Pilevneli's city depictions.

Methodology:

This study was conducted within the framework of a qualitative research approach and is based on the descriptive analysis of artworks. The research first establishes a theoretical framework regarding the concept of the city, after which four of Pilevneli's city-themed works are examined through visual analysis. In the descriptive analysis process, compositional arrangement, use of colour, architectural density, placement of figures, and atmospheric constructions are treated as the primary criteria of examination. While interpreting the works, the artist's general production practice, his period-specific approaches, and his visual language concerning urban depictions were taken into consideration, and interpretations were grounded in the elements observed within the artworks. The findings obtained throughout the study are presented in an integrated manner in line with the interpretative analysis technique commonly used in the social sciences. The

research, carried out within a qualitative methodology, incorporates the analysis of visual and written sources through document and archival review.

Findings:

In Pilevneli's works, architectural repetitions (dome, minaret, city walls, and shoreline) symbolically foreground the historical continuity of Istanbul. The use of colour—particularly blues and warm tones—creates an imagistic depth that reflects both the geographical and cultural atmosphere of the city. The relationship between the sea and the city, articulated through boats and coastal textures, functions as a key component in each work. The near-abstract treatment of the figures shifts the representation of the city from an individual-centred perspective to one grounded in collective memory.

Discussion:

The research findings indicate that Pilevneli's interpretation of the city is not merely a visual transmission but also a process of historical and cultural reconstruction. In the compositions, spatial density, rhythmic lines, recurring architectural forms, and atmospheric colors recontextualize the city through both its historical layers and its emotional dimension. This approach situates the urban image within such concepts as "spatial memory," "cultural continuity," and "collective identity," which are widely discussed in the modern art literature.

The artist's treatment of the nature–city relationship on a unified plane underscores the notion that Istanbul is not solely defined by its historical monuments but also by its integration with the natural environment. In this respect, Pilevneli's paintings offer an imagistic field woven not only with the physical reality of the city but also with historical sensitivity and an intuitive atmosphere.

Conclusions

Analyses conducted on the works of Mustafa Pilevneli reveal that the artistic representation of Istanbul extends beyond physical reality, generating a multi-layered field of meaning. In this respect, the study makes visible how urban imagery, through visual arts, transforms into a site of memory. While existing literature has predominantly approached urban representations through historical or formal analyses, this research offers a distinct framework by proposing a holistic reading grounded in composition, colour use, and imaginative construction.

The study examines the historical, cultural, and imaginal dimensions of urban space through Mustafa Pilevneli's Istanbul-centred cityscapes. When the selected works are considered collectively, it becomes evident that Pilevneli approaches Istanbul not merely as a physical setting, but as a dynamic structure in which historical, cultural, and intellectual layers are intricately intertwined. In the engraving "Sultanahmet Square–Istanbul," the convergence of historical imagery and individual interpretation within the same pictorial plane renders both the material and imaginative dimensions of the city visible. Similarly, in the composition focusing on Rumeli Fortress, the integration of the natural environment with military architecture points to the historical memory shaped by Istanbul's coastal culture. The depiction of the fortress alongside military elements evokes narratives of conquest, thereby emphasising the continuity between the city's past and present.

In the work titled "Istanbul," the density of structures, layered use of colour, and the determining role of the sea element reinforce the city's multi-layered identity through a rhythmic arrangement produced by architectural repetition. The coexistence of different historical periods on a single surface renders the city legible within a framework of continuity and transformation. In "Historical Peninsula," Istanbul is addressed not merely as an architectural or archaeological site but as a complex urban organisation encompassing its natural environment, reflecting an expanded understanding of the city on the part of the artist. Taken together, these works demonstrate that the city can be interpreted as a multi-layered cultural domain constructed through identity and continuity. Architectural density, recurring domes and minarets, the relationship with the sea, and colour preferences emerge as the primary elements that make visible the city's historical accumulation and emotional atmosphere.

It is evident that Pilevneli moves beyond a purely descriptive approach in his city-themed works, reconstructing Istanbul through individual perception, intuitive engagement, and a dreamlike atmosphere. The simultaneous

use of historical structures, natural elements, and components of everyday urban life within the compositions positions the city as a site of memory that both references the past and rearticulates it within a contemporary visual language. In this regard, Pilevneli's city-themed works can be considered to offer a visual field of interpretation that contributes to ongoing discussions on identity, cultural continuity, and urban memory.

Future Research:

Pilevneli's cityscape works may be examined comparatively with those of other Turkish painters who addressed the theme of the city during the same period, allowing for a clearer understanding of the temporal shifts in urban representation.

Possible works by the artist depicting cities other than Istanbul, or explorations of how the urban image appears in different geographies, may also be investigated to reveal how Pilevneli's perception of the city varies across spatial contexts.